

KRONIKKEN

Tosprogethed en nødvendighed - en ressource

Tove Ravn

Undervisningskonsulent ved Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation - KC

Når et barn fødes i en familie, der kommunikerer sprogligt på en måde, som barnet ikke kan tilegne sig spontant, hvad bliver så barnets eget sprog? Det spørgsmål skal alle hørende forældre, der får et døvt eller hørehæmmet barn, tage stilling til.

For normalthørende børn kan tosprogethed udvikles af flere forskellige grunde. Én kan være forskellige sprog i hjemmet, en anden kan være forskellige sprog i og uden for hjemmet. Fælles for disse sproglige situationer er, at det i almindelighed er hjemmets afgørelse, om og hvordan barnet skal vokse op med et eller flere sprog til disposition. Det er sjældent et problem, som forældrene har brug for specialister til at hjælpe sig med at løse, og barnet bestemmer det i hvert fald ikke selv i første omgang.

Hørende forældre, der får et døvt eller hørehæmmet barn, skal på en helt anden måde end andre forældre overveje kommunikationssituationen i hjemmet. Er det forældrenes sprog (altså et talt sprog), eller er det tegnsprog, eller er det både forældrenes sprog og tegnsprog?

Hørende forældre får tilbudt vejledning om sprogets betydning for barnets personlige udvikling, så snart barnets hørenedsættelse er konstateret. Så det bliver i første omgang i høj grad småbørnsrådgivningen, der får indflydelse på forældrenes holdning til spørgsmålene om, hvordan det døve eller hørehæmmede barns sproglige evne skal stimuleres, og hvad der er barnets eget sprog.

Umiddelbart kan det se ud, som om hørende forældre bliver stillet over for

et valg. Forældrene har familie og venner, der er andre børn i omgivelserne, og alle skal gerne være en del af barnets verden, nogle som barnet kan kommunikere med, frit og ubesværet, om alt hvad børn i udvikling kommunikerer om. Og da alle i barnets nære omgivelser i regelen kan høre og tale, ønsker forældrene helt naturligt, at det døve eller hørehæmmede barn får tilsvarende kommunikationsmuligheder. Uden en normal hørelse får et barn umiddelbart ikke en spontan talesprogsudvikling, så barnets hørehandicap har så at sige afgjort spørgsmålet på forhånd. I dag vælger de fleste forældre da også at lære tegnsprog for barnets skyld, og dermed bidrager de til, at barnet får en sproglig udvikling, som bygger på dets medfødte sanser. Efterhånden tilegner det sig så meget af forældrenes sprog som muligt. På denne baggrund får det måske mulighed for at beslutte, hvilket af dets sprog det senere vil anvende i forskellige situationer, dvs. tegnsprog eller dansk med støttetegn afhængigt af samtalepartner og emne, eller måske med papir og blyant, hvis kommunikationen ikke fungerer.

Forældrenes valg

De fleste hørende forældre, der får et døvt eller hørehæmmede barn, får ret hurtigt forbindelse til andre forældre i samme situation. Forældreforeningerne er meget opmærksomme på, at det er vigtigt at skabe kontakt til nye forældre. I Danmark er forældreforeningerne stort set enige om, at døve og hørehæmmede børn skal have mulighed for at udvikle sig tosproget, dvs. med tegn-

sprog som primært kommunikationsmiddel og forældrenes sprog som andet modersmål. Det betyder, at forældre, søskende, bedsteforældre, andre familiemedlemmer og nu og da også nære venner og bekendte går på tegnsprogskurser, for at det døve eller hørehæmmede barn skal kunne få sine behov for naturlig kommunikation opfyldt. I nogle hørende familier knytter man desuden nær kontakt til unge og voksne døve, som kan være med til at udvikle barnets tegnsproglige kompetence. Men spontan og naturlig bliver situationen aldrig - eller sjældent - for de hørende i barnets omgangskreds. De udviser den højeste grad af forståelse for barnets behov, som man kan tænke, men samtidigt går de glip af noget af den umiddelbarhed, der er en del af glæden ved at tage aktivt del i et lille barns sproglige udvikling. Barnet får så at sige ingen valgmuligheder; omgivelserne vælger, hvordan de vil være til disposition for barnet og dets udvikling. Det kan lyde barsk, men sådan er realiteterne for døve og hørehæmmede børn og deres hørende familie og venner. Barnets tosprogethed er en valgmulighed, som barnet ingen indflydelse har på førend sent i livet. Og hvis familien og vennerne træffer det valg, at barnets førstesprog skal være tegnsprog, bliver det samtidigt en beslutning med store personlige udfordringer. For dét, barnets hørende familie og venner skal lære, er et helt nyt sprog. Og det skal gå stærkt, hvis de skal nå at lære det så godt, at de kan bruge det sikkert og spontant i det mindste om dagligdagens foreteelser.

To sprog er en ressource

Når det drejer sig om normalthørende, vil de fleste nok mene, at det er en samfundsressource, at flest mulige borgere kan bruge mere end ét sprog. Dette ses tydeligt i folkeskolens undervisningstilbud. Allerede i 4. klasse lærer hørende elever engelsk som deres første fremmedsprog, og efterhånden bliver engelsk måske et andetsprog for hørende unge og voksne i Danmark. Mange hørende bliver altså nærmest tosprogede - uanset hvilket sprog der tales i hjemmet - bl.a. i kraft af samfundets satsning på sprogundervisning.

Er tosprogethed også en ressource for døve og hørehæmmede børn og unge? I Danmark blev tegnsprog officielt anerkendt som kommunikationsmiddel og som fag for døve og hørehæmmede elever i 1991. I dag har alle døveskolerne tosprogethed hos eleverne som målsætning, og man ser en klar tendens til, at døve og hørehæmmede børn og unge hovedsageligt får deres skoleuddannelse på specialskoler eller centerskoler. Det betyder, at mange hørende forældre træffer det valg, at deres barn skal udvikle sig tosproget med tegnsprog som førstesprog og forældrenes sprog som deres andet modersmål.

For hørende elever fra indvandrerfamilier har forskellige undervisningsprojekter påvist, at når eleverne har et vel fungerende førstesprog, lettes deres tilegnelse af det næste sprog. For døve og hørehæmmede elever ser det ud til, at noget tilsvarende gør sig gældende, for når eleven kommunikerer sikkert på tegnsprog, er der stor chance for, at ele-

ven bliver god til at læse, skrive og evt. tale nationalsproget eller forældrenes sprog. Dette er ikke et postulat, som er grebet ud af den blå luft. Behovet for tegnsprogstolke vokser støt på unge døve og hørehæmmedes overbygningsuddannelser, fordi flere og flere er i stand til at bruge tegnsprogstolk. Tendensen er tilsyneladende, at døve og hørehæmmede unge i dag har tilstrækkeligt personligt overskud og relevante, faglige kvalifikationer til at dygtiggøre sig inden for alle de uddannelses typer, samfundet stiller til rådighed, og dette er en direkte følge af en opvækst og folkeskoleuddannelse, som har givet barnet et godt sprogligt og følelsesmæssigt fundament at udvikle sig på - med tosprogethed.

Det er vigtigt her at pointere, at døve og hørehæmmede stort set kun har adgang til at uddanne sig efter folkeskoletiden, hvis de er i stand til at bruge en tegnsprogstolk. Ingen uddannelser i Danmark tilrettelægges i dag i en sproglig form, som er direkte tilgængelig for den, der ikke kan høre. Ud over behovet for tegnsprogstolk er hørenedsættelsen i sig selv altså ingen hindring for, at døve og hørehæmmede unge kan følge en akademisk eller praktisk orienteret uddannelse. Dette er en direkte følge af det valg, forældrene traf, da barnet var lille.

Det er tilsyneladende en klar fordel for barnet, såvel følelsesmæssigt som begrebsmæssigt, når forældrene beslutter, at deres døve eller hørehæmmede barn er bedst tjent med at få mulighed for at udvikle to sprog som dets egne sprog.